

5 mei 2019 – 3^e Paaszondag - Lucas 24, 35 – 48 – “Bevrijdingsdag”

Ds Jaco Zuurmond

Gemeente van de Opgestane, van de Levende,

Bevrijdingsdag is geen onschuldig feestje.

Pasen, het Bijbels feest van bevrijding, is nooit vrij-blijvend.

Bevrijdingsdag vieren op een zondag midden in de Paastijd... dat is ongekend confronterend.

Pasen is Aniet dat zomaar een dode opstaat. Pasen is dat de gédode opstaat. De gedode bij uitstek. De vermoorde. Het slachtoffer bij uitstek.

Pasen vieren betekent dat je durft te vertrouwen “dat de beul uiteindelijk niet zal zegevieren over zijn slachtoffer” (Max Horkheimer).

Nee, Pasen vieren is nooit onschuldig.

Het komt maar weinig voor dat mensen van mijn generatie of jonger nog mensen tegenkomen die de Duitse vernietigingsmachine hebben overleefd. Dat éne verhaal, aan het begin van mijn Enschedese periode is me dan ook hevig bijgebleAven.

Hoe het kwam dat deze Joodse vrouw bij ons in de kaartenbak terecht was gekomen, dat weet ik niet meer precies. Mogelijk was het een overblijfsel van een onderduiksituation. Menig ondergedoken Joods kind werd immers tijdens de onderduik gedoopt – voor de veiligheid. Maar evengoed had het te maken met haar latere huwelijk. Ik heb het niet meer in beeld.

Wel herinner ik mij hoe zij vertelde dat zo goed als al haar familie in de Duitse kampen was omgekomen. Op beestachtige wijze vermoord.

En vooral herinner ik me het verhaal van haar terugkeer. Naar Enschede.

De terugkeer van het slachtoffer... De opstanding van de gedode...

Vol bitterheid vertelde ze hoe bij terugkomst hun oude huis geconfisqueerd bleek. En hoe daar niets aan viel te doen. Hoe alles weg was. En hoe ze met de nek werden aangekeken. Voor hen was geen plaats. In feite waren ze nog steeds ongewenst.

De terugkeer van de gedode is ongekend confronterend... voor de levenden. De terugkeer van het slachtoffer is een ongekend confronterende spiegel... voor het leven in zijn ongekende wreedheid.

Bevrijdingsdag is geen onschuldig feestje.

Op 9 mei 1945, vier dagen na de bevrijding van Amsterdam, hield dominee K.H. Miskotte een preek in de nationale dankdienst in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. De preek droeg als titel: “Gods vijanden vergaan”. Die regel keert terug in het lied dat wij straks na de preek zullen zingen. Het is een lied van Ad den Besten. Die schreef het in 1985, ter gelegenheid van de viering van ‘veertig jaar bevrijding’.

Het is een confronterend lied.

Zeker vanwege die regel: ‘Gods vijanden vergaan’. Hoe hevig!

Maar helemaal confronterend wordt het lied wanneer je in de daarop volgende verzen gaat beseffen dat die vijand niet alleen van buiten komt... maar evenzeer van binnen. De vijand van de bevrijding... zijn wij misschien wel vooral zélf.

De beul zal niet zegevieren over zijn slachtoffer – Gods vijanden vergaan.

Maar heel bewust sprak Miskotte daags na de bevrijding over ‘Gods vijand’, en niet over ‘onze vijand’. Met dat Psalmcitaat ‘Gods vijanden’ zocht Miskotte naar diepte. Want alleen Nederlands nationalisme en vaderlandsliefde kon en mocht de motivatie niet zijn van een kerkelijke dankdienst. ‘Den vaderland getrouwe’ waren de Duitse soldaten ook, eerder te veel dan te weinig – dát kon de kerkelijke belijdenis na de bevrijding niet zijn. Bovendien, elke Duitse soldaat die de grens over was getrokken had op zijn koppel “Gott mit uns” staan. Ofwel, voor de gemiddelde Duitse gelovige had God had zich onlosmakelijk met zijn vaderland, het Duitse Vaterland, verbonden. Wat zou het voor zin hebben om nu na de oorlog God voor óns vaderland op te

eisen? Dan zouden we in wezen toch alleen maar om het Duitse bloed-en-bodem-geloof nu vervangen door het Nederlandse?

Nee, het Nationaalsocialisme was “Gods vijand”, volgens Miskotte, omdat het in alle ernst en letterlijk Israël heeft willen uitmoorden. Israël als teken van Gods openbaring in onze wereld. Israël als volk van de Tora. Het nationaalsocialisme was Gods vijand omdat het zich ten diepste keerde tegen de Tora.

De filosofie van het recht van de sterkste verdraagt het woord van Gerechtigheid en Naastenliefde niet. En dat was, aldus Miskotte, de diepste bron van de Jodenhaat.

Maar, zo preekte Miskotte in mei 1945: Gods vijanden vergaan. Het woord van Goddelijke gerechtigheid en goddelijke liefde was in die meidagen van 1945, goddank, sterker gebleken dan de grootste doodsmacht.

Gods vijanden vergaan...

Maar bevrijding zó gevierd, is eindeloos confronterend, zo zullen we straks, al zingend, beseffen.

In de Paasnacht lazen wij hier in deze kerk het verhaal van de doortocht door de Rode Zee. En dan lees je dus ook hoe, als Israël aan de overzijde het droge, het nieuwe land, het land van nieuw leven betreedt..., hoe op hetzelfde moment de wateren van de Rode Zee zich terug-storten over het leger van Egypte, over de wagens en de ruiters. “Niet één bleef er over”. Hoe confronterend wil je het hebben!

Het is een beeld dat altijd weer weerstand oproept. Begrijpelijk. Het is inderdaad een vreselijk beeld, juist als je je er wat bij probeert voor te stellen.

Maar het beeld wil, denk ik, vooral iets anders vertellen: Bevrijding, nieuw leven, is alleen maar mogelijk als er ook iets op houdt. Als dat oude leven, dat doodleven, dat leven volgens het recht van de sterkste... als dat ophoudt. En niet een beetje. Maar volledig. ‘Niet één bleef er over’.

In de Paasnacht lazen we dit verhaal in de vorm van een parafrase. En daar in de Rode Zee liep, zo vertelden we, “het kwaad dood in zichzelf”. Een zin om over na te denken, om te herkauwen.

Maar zo gelezen verandert het beeld...

Dan gaat het niet om ‘zij’, maar evenzeer en vooral om ‘wij’. Het lot van Egypte zal ook ons lot zijn, waar wij de weg van Gods vijanden blijven volgen - waar wij blijven leven volgens het recht van de sterkste – en weigeren het gebod van Liefde tot kern van ons leven, van nieuw leven, écht nieuw leven, te maken. Bevrijding is een nieuw begin, of het is geen bevrijding, zo vertelt ons het Bijbels verhaal van Pasen.

Pasen vieren is ongekend confrontatie. Het is een ongekend confronterende spiegel voor het leven. Voor het leven in zijn ongekende wreedheid.

Deze weken vers na Pasen lezen wij zgn. ‘verschijningsverhalen’. De Opgestane verschijnt aan zijn leerlingen. Het zijn verhalen waar we het als moderne kerk vaak moeilijk mee hebben. Hoe moet je het nu verstaan. En voor je het weet verliezen we ons in discussies over ‘lichamelijkheid’. De lichamelijke opstanding wordt dan een *sjibboleet*, en verwijten vliegen over en weer. Volgens de één is het vasthouden aan de lichamelijke opstanding een vorm van achterhaald geloof. Voor de ander is het loslaten van diezelfde lichamelijke opstanding in feite het einde van alle geloof.

Wat opvalt in alle verschijningsverhalen is dat de Opgestane niet alleen verschijnt, maar ook telkens weer verdwijnt. In alle lichamelijke staat hij voor ons. Eet zelfs een visje, voor onze ogen. Maar knipper drie keer met je ogen, en hij is ook weer even hevig verdwenen als net aanwezig was. Zo tastbaar als de Opgestane naast ons komt te staan... zo ongrijpbaar is hij tegelijkertijd.

Laten we dus vooral maar niet denken dat we met die discussie over lichamelijke opstanding ook maar iets van de Opgestane gaan begrijpen. Want dát is de bedoeling van die verhalen precies niet – dat we hem nu ‘begrijpen’, grijpen... in onze denk- en geloofssystemen in kunnen passen.

Ligt niet het focus van deze verhalen na Pasen heel ergens anders?

Gaat het er in de verschijningsverhalen niet vooral om dat *wij* in beeld komen. De Opgestane meldt zich in óns leven, in ónze tijd, in ónze manier van doen en laten, in onze wereld van recht en onrecht, van pijn en honger, van kwetsuren en geweld. Onontkoombaar. Pasen is onontkoombaar confronterend... voor ónze wereld.

In het verschijnen van deze gedode zien we hoe *wij* er aan toe zijn. Aan zijn lichaam, zijn doorboorde handen en voeten, zijn doorstoken zij, zien wij onontkoombaar het geweld van onze wereld, de open wonden die wij maar gewoon voort laten bestaan. Dat visje eet hij... in een wereld waarin nog steeds ongekende vraatzucht en luxe durft te bestaan naast honger en ongekende armoede.

Pasen laat déze, onze wereld, niet onberoerd, zo vertelt ons de Opgestane.

De beul zal niet zegevieren over het slachtoffer... zo vertelt ons de Opgestane.

De macht van het onrecht, de macht van dood en geweld ... is uiteindelijk zonder toekomst. Zo vertelt ons de Opgestane.

Want toekomst, in de ogen van God, is er alleen maar voor... leven. Leven in de ruimte van Gods liefde. Zo vertelt óns (!) de Opgestane.

Laat het zo zijn.

Laat er inderdaad zo bevrijding zijn.

Laat er inderdaad zo vergeving zijn.

Voor, inderdaad (zoals de Opgestane spreekt), álle volken van de wereld.

Ook voor ons.

Amen

LB 709 Nooit lighter ving de lente aan

- 1 Nooit lighter ving de lente aan
 dan toen uw hand ons volk bevrijdde.
 Hoe hebben w' in dat schoon getijde
 verheugd maar huiverend verstaan:
 Gods vijanden vergaan.
- 2 De winter leek voorgoed voorbij
 en voor ons lag de volle zomer;
 de macht was eindlijk aan de dromer,
 de nieuwe mens, zo droomden wij,
 verbrak de slavernij.
- 3 Maar winters werd het in dit land;
 't is kil rondom en in ons midden,
 in onze mond verstart het bidden,
 doodskou gaat uit van onze hand
 naar mens en dier en plant.
- 4 O God, wat zijn wij dwaas geweest,
 dat we aan de vrijheid zó gewenden,
 dat wij de vijand niet herkenden,
 in opstand tegen U, het meest
 in eigen hart en geest.
- 5 Vergeef het ons! Raak ons weer aan
 met levensadem, lente-tijding,
 en doe met krachten ter bevrijding
 ons hier in Christus' vrijheid staan.
 God, laat ons niet vergaan!